

BEDENLERİMİZE AİT MİYİZ?

Yalçın Savuran

Foucault, egemen gücün en önemli özelliklerinden birisinin “yaşam ve ölüm üzerindeki hak” olduğunu iletir. Bu hak Roma döneminden kalma bir kavram, bir yasa olan *patria potestas*'tan: yani dar anlamıyla aile reisi olarak babaya ait gücünü, daha geniş anlamıyla da reisin kendine tabi olan tüm aile üyeleri, köleler ve diğer kişiler üzerindeki hakkını temsil eden bir durumdan kaynaklanır. Bu paternal güç, yaşam ve ölüm üzerindeki hakkını kendine tabi olanlar üzerinde istediği gibi kullanma hakkına sahip olup gerekli gördüğünde de bir dış ya da iç düşman yaratıp bu düşmanın tehdidini genele yaydığına, uyruklarının canını isteyebilecek bir güçtür. Bu anlamıyla yaşam bir armağana değil bir mülke dönüşür.

Hepimiz belli bir habitusun içine doğarız, yoğruluruz, şekillendiriliriz. Dünyaya fırlatıldığımızda tamamlanmamış bir bedenin kendi bedenini arayışıdır varoluş dediğimiz şey bir bakıma. Peki bedenin tamamlanması mümkün müdür? Mümkün olmasa bile arayışı ölene kadar devam eder ya, bu da bir şeydir aslında. Bedenin kendinin farkında olması kaygıyı da devreye sokar. Farkında olan beden kaçınılmaz olarak zihinsel bir çatışmanın içine düşer ve kaygı devreye girer. Hafif bir kaygının çok da korkulası bir şey olmadığı aşikâr, toplumsala geçişte kaygı duymamak anormal bir durum. Ancak kaygı aşırı duruma geldiğinde benlik ile ideal benlik arasındaki yarıma bizi nevrotik hale getirir. Bu genele yayıldığına da nevrotik bir toplumda neyin gerçek, neyin sahte olduğunun bir anlamı kalmaz! Hoş geldin Nihilizm.

Istvan Szabo'nun 1985'te yaptığı *Albay Redl* filminin kahramanı Alfred Redl Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sınırları içinde Macaristan'da doğmuştur. İçine doğduğu imparatorluk bile ikili çelişkiyi bünyesinde taşır. Habsburg hanedanından Franz Joseph tarafından idare edilen imparatorlukta Avusturya ve Macaristan iç işlerinde bağımsızdılar. Filmin açılış sahnesinde Redl'in annesi

imparatora olan bağılıklarını dile getirir. Redl okulda imparator için bir şiir yazmıştır. Şiir çok beğenilir ve öğretmen tarafından Redl'in Kraliyet Subay Okulu'na yazdırılması önerilir. Bu şekilde Redl subay okulu öğrencisi olur.

Ailenin kökeni baba tarafından Ukrayna Yahudilerine dayanmaktadır, ancak sonradan Katolik olmuşlardır. Redl daha doğuştan kökeni imparatorluk sınırları dışında olan, İmparatora koşulsuz bağlı, Yahudilikten dönme Katolik alt tabaka bir ailede dünyaya gelmiştir. Şimdi de kraliyet subay okuluna yazılmıştır. Okulda Macaristan aristokrasisine ait bir ailenin mensubu olan arkadaşı Kubinyi ile sopalarla talim yaparlarken sopa kırılır ve ikisi birlikte cezaya tabi tutulurlar. Redl, Kubinyi tarafından aileye davet edilir ve aristokrasi içinde nasıl hareket etmesi gerektiğini gözlemleyerek öğrenmeye başlar ama ezikliği, tedirginliği hep gözlerindedir. Redl'in ilk cinsel tercihinin de bu yıllarda şekillendiğini gösterir bize **Szabo**. Erkek piyano öğretmeni ders esnasında parmaklarını Redl'in dizine dokundurduğunda Redl'in yüzündeki ifade, onun gelecekteki cinsel tercihinin bir göstergesi olarak belirir. Bir süre sonra Kubinyi'nin onun tamamlanmamış yarım tarafını temsil ettiğini gözlemleriz. Norm içinde olması gereken tarafı Kubinyi temsil eder. Entelektüeldir, gerçek bir erkektir, üstlerine karşı korkusuzdur gibi. Okulda yine Kubinyi tarafından işlenen suçun itiraf sürecinde Redl sorguya çekildiğinde arkadaşını ele vermez ama Kubinyi dahil dört öğrencinin okuldan uzaklaştırılacağını öğrendiğinde yalana başvurup bir öğrencinin adını verir, ilk suçluluk ve vicdani yükümlülüğü üstlenir. Kubinyi'yi kaybetmemek adına okuldaki albayın temsil ettiği güce yalan üzerinden teslim olmuştur. Albay: "*Parlak bir köylü*

çocuğusun. Majestelerine sadık bir asker olacaksın!” der ve ihanet yüceltilir. Redl odadan çıktığında kendi kendisine: “Yahuda! Ben bir Yahudayım. Ben asker filan değilim. Asker şuradakiler işte. Ben hain bir kölüyüm.” der.

Şunu çok iyi biliyoruz ki, ihanetin yarattığı duygu insanın kendi kendisinden nefret etmesini doğurur, bu kendilik nefreti kendi bedeninde yer bulamıyorsa bir başkasının bedeninden alınan öç olarak yansıtılır. Henüz genç bir çocuk olan Redl kendilik nefretini, babasının ölüm haberini aldığında kendisine izin verilmesine rağmen ailesinin yanına gitmeyip imparatorun isim günü kutlamasına kalmak istemesiyle dışa vurur.

İsim günü kutlamasında kürsüden şu sözler duyulur:

Şimdi imparator Birinci Franz Josef sizin büyükbabanızdır ve Kutsal Kilise'nin bağıyla siz onun oğullarısınız. Babamız Franz Josef. Bugünden itibaren naçiz bir onurla onu bu isimle çağırma hakkına sahipsiniz. Bu kutsal ayınle siz de onun oğulları olarak kabul edildiniz. Bu sizi birbirinizle, sizi orduyla, sizi Majesteleriyle bağlayacak bağıdır. Tanrıyla, imparatorla, anavatanla bir evladın vefası, bir evladın hisleri gibi olsun.

Bu bağılilik yeminiyle ‘tüm güçlülük’ tek bir kişinin temsili bedeninde toplandığında ve bu içselleştirildiğinde, tabi olmanın çeşitli durumlarına maruz kalırız.

Film boyunca Redl’in orduda gösterdiği çeşitli başarılarla ve bağıliliğıyla Albay’lığa kadar yükseldiğini görürüz. Bu sırada Kubinyi ile yolları ayrılır.

Son olarak Galiçya bölgesinde istihbaratın başına getirilir. Fakat bu süreçte Redl öyle olaylarla karşılaşır ki her şey iç içe girmiştir, her şey çürümüştür. Herkes herkesin sırrını bilir ama aynı çukurun içinde olduğundan ve çıkarlar birbiriyle buluştuğundan kimse o çukurdan çıkmak istemez. Dosyalar toplanır, biriktirilir, okunur ama bir şeyleri açığa çıkarmaktan ziyade sanki bir şeyleri gizlemek için yazılmış gibidirler.

Bu arada Redl kendisi hakkındaki dosyaya da bakar ve şunu görür:

Redl, Alfred.
Hırslı, tek endişesi sıhhati.
Bir soylu sayılmaktan hoşlanıyor.
Güce tapar ve sıklıkla minnettarlığını Habsburglara sunar.
Lemberg'deki ailesiyle kızkardeşiyle ilişkisi yok.
Fotoğraflar. Fotoğraflar.

Ve sonra kendisi de kendisi hakkında bir not düşer dosyaya “*Samimiyetsiz*”.

Fakat tarihsel süreçte öyle bir noktaya doğru ilerleriz ki imparatorun yeğeni ve veliahtı arşidük Franz Ferdinand bir iç karışıklık yaratıp tahtı yaşlı imparatorun ele geçirmek istemektedir. Ancak bu iç karışıklık için bir günah keçisine ihtiyaç vardır.

Franz Ferdinand:

Orduyu sarsıp, liberalizmi başımızdan savacak bazı eylemleri ayarlamak zorundayız.
İmparator, etkili bir ordunun yeni bir ruha ihtiyaç duyduğunu görmeli.
Bence, Monarşinin tüm halkları düşmanla direkt olarak yüz yüze gelmelidir.
Onları tehdit eden ortak bir düşman!
Bir Ukraynalı bulun, yani bir ikizinizi... der.

Albay Redl bir istihbaratı değerlendirir ve gerçekten birini bulduğunu umar ama bulunduğu adam tam tutuklanacakken Redl'in adamlarının beceriksizliği yüzünden kalp krizi geçirir ve ölür.

Ölü bir ikiz, ikiz değildir. Bir kurban gereklidir ve bu kurban Redl'dan başkası olamayacak kadar yakındır.

Redl'i sözde baştan çıkaracak ve istihbaratla ilgili gerekli bilgileri ele geçirecek bir eşcinsel çıkartılar karşısına. Redl onunla bir gece geçirir ama her şeyin bilincindedir ve ona savaş kodlarıyla, askeri birliklerle ilgili bilgiyi aktarır: Bile bile ihanet eder ki kendini monarşiye kurban eder. İhanet, ulusal bir erdem midir?

Ferdinand'ın başında olduğu bir kurul sonunda şu karara varır: *“Albay Redl kendisini vurmalıdır ve ardından parlak bir gazeteci de kendisine sunulan tüm ipuçlarıyla olayı açığa çıkararak tüm suçluluğu Redl'a yükleyebilsin.”*.

Redl arkadaşı Kubinyi'nin kendisine sunduğu beylik tabancasıyla Monarşinin tüm kokuşmuşluğu adına kendini vurmaya zorunda kalır. Kubinyi odadan çıktığında arkadaşına yapılan bu haksızlığa dayanamaz ve koridorda bayılır. Duruşma yapılmaz. Ama Redl'ın eşyaları açık artırmayla satışa çıkartılır. Satılan eşyaların arasında bir çocuk şiiri, el yazması vardır...

“İmparatorumuza ve Kralımıza adanmış. Tanrı cennetten düşen bir çiy tanesi gibi ona kutsallığı bahşetsin. Tanrı ona tüm görevleri için güç versin.” Alfred Redl, *İlkokul talebesi*.

Hepimiz başta da dediğimiz gibi bir habitusun içine doğarız ve bu habitusta kimlik ediniriz. Yine o soruyla baş başayız: *“Gerçekten bedenlerimize ait miyiz?”* Bu konuda **Foucault** ile başlayıp **Agamben** ile devam eden düşünme süreci bize bunların cevaplarını bir nebze olsa da karşılar gibidir.

Hükümdar, yaşatma hakkını ancak öldürme hakkını devreye sokarak ya da sokmayarak kullanır. Yaşam üzerindeki iktidarını ancak isteme hakkına sahip olduğu ölümle belirtir.

İmparatorluklar, Krallıklar, Derebeylikler, Monarşiler döneminde yaşatma ve öldürme hakkı mutlak iktidar sahiplerinindi. Öyleyse modern devletlerin oluşumuyla bu hak nereye doğru meyletti?

Foucault bu noktada “tasarruf hakkı”nı ortaya koyar. Bu hak ile ölüm üzerindeki tasarrufun yerini yaşam üzerindeki tasarruf alır. **Foucault**’ya göre modern dönemde eski öldürtme ya da yaşamasına izin verme hakkının yerini yaşatma ya da ölüme atma gücü almıştır. Yani iktidar öldürebildiği için değil, aksine öldürme hakkını elinde tutarken yaşattığı için “yaşam”a odaklanır.

İktidar sürekli şu mottoyu üretir: “Toplumunu savunmak gerek”. Bu motto çerçevesinde sürekli bir savaş hali durumu yaratılır. Toplum hijyen bir toplum olmalıdır. Düşmanlar politik hasımlar değil, biyolojik tehditlerdir. Ve böylece son kertede yine ‘beden’e yönelinir. Biyoiktidar çeşitli teknikler geliştirerek bedene yönelik bu disiplini bireyden Nüfusa doğru kaydırır.

Peki yine bir soru: Nüfus üzerinde sürekli iktidarı tesis etmenin yegâne koşulu nedir? Buna yanıtı **Agamben** verir.

Agamben, Alman hukuk profesörü ve kuramcı **Carl Schmitt**’in “Egemen, olağanüstü hale karar verendir.” şeklindeki meşhur tezini temel alır.

Olağanüstü Hal bir “askıya alma” durumudur. Ancak bu istisna hali kendisini hukuki kuraldan dışarı çıkarmıyor, bunun yerine, kural kendi kendisini askıya alarak istisnaya yol açıyor ve kendisini istisna olarak sürdürmek suretiyle de öncelikle kendisini kural olarak tesis ediyor. Daha doğrusu kuralın içinde koca bir boşluk oluşturuyor. Bu şekilde de hukuk üzerinden varlığını tesis ederken, boşluk üzerinden de hukuksuzluğun önünü açıyor.

Sonuç olarak Egemen: yaşam, yaşatma, ölüm, öldürme, öldürtme gibi durumları kendinde saklı tutarken tabi olana daima özgürlük vaadini yine çeşitli şekillerde sunar: düşman, öteki, dış mihraklar, sınır, iç mihraklar, komünistler, sosyalistler, ateistler, eşcinseller gibi tehditlerin bertaraf edilmesi... barış isteyenlerin hapse atılması... küresel iklim değişikliğinin doğal afet sayılması... inşaatlarda ya da madenlerde ölen işçilerin ölümlerinin fitnat meselesi sayılması... korkunun toplumsal bir olgu olarak sürekli hale getirilmesi... vb. gibi.

Gelelim Albay Redl’a. Redl gerçekten kendini Monarşi’ye adadığı ve inandığı ve kurban gerektiğinde kendisini kurban olarak sunduğu için mi kendini vurdu? Yoksa tüm bunların farkına varıp gerçek radikal bir nihilist olarak mı intihar etti?

Arno Gruen şöyle der:

Hiçbir zaman başkaldırma şansımız olmamışsa, asla kendi kendiliğimize sahip olamamak gibi bir anlamsızlığı yaşamak zorunda olmak kaderimizdir.

Kendimizi, kusursuz bulduğumuz güçlü bir insanla özdeşleştirdiğimizde hiç kimse bizi bulamaz.
Din uğruna ölmek bile ölüme duyulan bir sevgidir, yaşama değil.

Marcel Proust da şöyle demişti:

Acının, bize acıyı verenler tarafından dindirilmesi gerektiği yalanı tarafından kışkırtılan bir sevginin var olduğu bir dünyada yaşama cesaretini nasıl gösteriyoruz?

Unutmayalım ki **Hanna Arendt**, *Kötülüğün Sıradanlığı*'nı yazdığında bu başlıktan dolayı eleştirilmişti. Zira kötülük sıradanlık değildir, asıl sıradan olmak kötülüktür. Sıradan olup çoğunluğa katılmak!

Kaynaklar

Özmkas, Utku. (2018) *Biyopolitika: İktidar ve Direniş*, İletişim Yayınları [link](#)
Gruen, Arno. (2003) *Normalliğin Deliliği*, Çitlembik Yayınları [link](#)